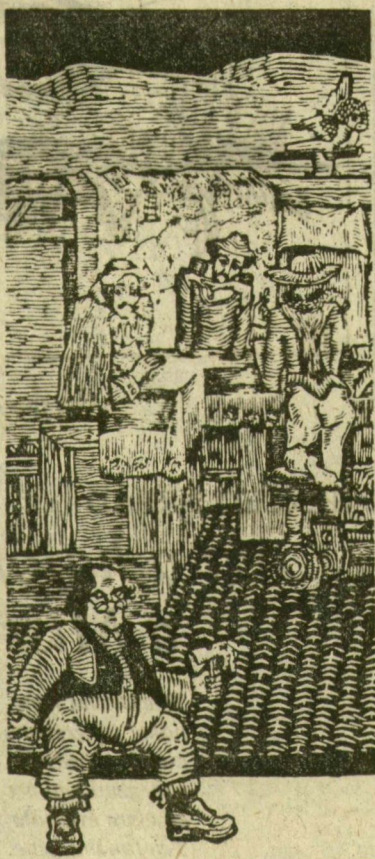

Tekintély és tekintélyelv

A negyvenvalahány évesek nemzedékéhez tartozom, ahhoz a nemzedékhez, amelyet némiképp lekezelően, de valószínűleg taláiban beat-nemzedéknek szoktak nevezni. Arról a nemzedékről van szó, mely különböző történelmi és politikai okoknál fogva — egy-két kivételtől eltekintve — nem érvényesült látványosan, nem került vezető posztokra, inkább valahol a közép-szinten és közepeműnyben kereste-keresi boldogulását, döntési szituációktól viszonylag távol, s így korlátozott felelősséggel. Minket gyermekkorunkban a tekintélyek tiszteletére neveltek, s ha netán úgynevezett kettős nevelést kaptunk, otthon és az iskolában, némiképp eltérő tartalommal, akkor is: kettős tekintélytiszteletben nőttünk fel, persze más-más értékrend szerint. Tény az is, hogy közülünk sokan cinikus felnőttekké váltak, de azért azt hiszem, maradtunk elegen, akik őrzünk valamit a hőskultusból, a kiemelkedő teljesítmények csodálatából, s titokban magunk is szeretnénk hozzájuk hasonló köztiszteletre jutni.

Míndezt azért bocsájtottam előre, mert feltűnt nekem a mai tizenévesek szinte tökéletes ellenkező előjelű irányultsága: a tekintélyek lebecsülése, vagy netán semmibe vétele. Tudom, hogy ebben valamiképpen benne van a mi — idézőjelben vett — „munkánk” is: mi sokan szenvedtünk hazug, ránk kényszerített tekintélyektől, mi a demokrácia hívei vagyunk, feltétlen hívei, akik nem rezzenünk össze, ha letegeznek, bírálják, kérdőre vonnak bennünket. Szóval, van ebben a jelenségben va-

SZEKERES FERENC
GRAFIKÁJA

lami örömteli is: a mi gyermekeink szabadabb légkörben nőttek fel, fesztelenebbek, ha tetszik: szabadabbak.

Csak hát az a baj, hogy tekintélyek, igazi, valódi tekintélyek vannak, lennének, kellene, hogy legye-

nek. S a szabadabb szellemű nevelésnek, az unos-untalanig emlegetett, egyre szélesedő demokratizmusnak nem feltétlenül abban kell kiteljesednie, hogy leromboljuk a tekintélyeket. A tekintélyvel talán igen, azt lehet, de nem a tekintélyeket. A szülői, a tanári, a vezetői, a művészi, a tudományos tekintélyeket — sorolhatnám sokáig.

Mert hát mi is a tekintély? Az Értelmező Szótár szerint valakinek vagy valaminek az a helyzete vagy jellege, hogy tisztelik és szeretik. És miért teszik ezt? Mert az illető tekintélyes ember már százszor bebizonyította, hogy igaza van, hogy általában helyesen dönt, véleményez vagy tanácsol. Persze könnyen lehet, hogy a tekintélyes ember százegyedszer téved, csal, elbukik, de az előlegezett bizalom a tekintélynek éppúgy jár, mint a banktisztviselőnek, hogy nem fog sikkasztani, vagy a tűzoltónak, hogy nem fog gyújtogatni. Ezért védem hát a tekintélytisztelet félig-meddig már ügyis lerombolt bástyáit. Az életkor, a tapasztalat, a szakértelem tekintélyét. Egy társadalom jó működése függ ettől, többek között, s még inkább jó közérzete. Hiszen aki tekintélyt vívott ki, az joggal reméli, hogy tisztelik és követik példáját, s nem feltétlenül a demokrácia jele, ha a tanuló kétségbevonja tanára tudományát, a segédmunkás a főmérnök szakértelmét, a magánember a köztisztviselő tisztességét. Az ostobaság, irigység, cinizmus ugyanis tényleg nem ismer semmilyen tekintélyt.

SZENTMIHÁLYI SZABÓ PÉTER

A munka virtusa

A budai Villányi út Móríc Zsigmond körtéri toroklatából keskeny, emelkedő utca és lépcső fut neki a Gellérthegy nyugati lejtőjének. A Himfy utca és a Himfy lépcső. Neve a Kesergő szerelem és a Boldog szerelem, a Himfy szerelmi költőjét, Kisfaludy Sándort idézi, s bár ez véletlen, a véletlen is lehet stilszerű: a Himfy lépcső közepéről már látni lehet az irodalmár és nyelvész egyetemisták kollégiumát, a Ménesi úti Eötvös Kollégiumot. Amikor 1950 őszén lakója lettem, már csak elfelejtendő hírét őrizték falai annak, hogy ez bizony még két évvel azelőtt is elit kollégiumnak számított. Az ország úgynevezett humánértelmiségének leendő krémjét gyűjtötte össze.

Mostanában jelent meg Száz Imre Ménesi út című dokumentumregénye ennek a legendás intézménynek a végnapjairól. Ameddig lehetett, tanárai és diákjai görcsösen őrizték az „alapító atyák” elképzeléseit a szigorú felvételi rostálásról, az önképzés virtuskodó buzgalomáról, a „légy tájékozottabb-olvasottabb ma, mint tegnap voltál” versenyszelleméről, amelyhez a viták nyíltsága és a vélemények lehető teljes szabadsága is hozzátartozott. Meg persze az a diákhagyomány, amelynek játékos szokásrendjéből a vaskos humor sem hiányozhatott. Ha nem alakul át névtelen diákszállóvá, ha az én időmben is elit kollégium marad, sohasem költözhettem volna falai közé. Általános tájékozatlanságom és idegen nyelvtudásom hiánya miatt kihullók a rostán. Ehelyett ide zsúfolódott össze a megszüntetett népi kollégiumok valamennyi bölcsészhallgatója. Emeletes vaságaly sokasága, még a tanulószobákban is; úgy éreztük, hogy jogos honfoglalók vagyunk; az elitképzés az úri rend találmánya volt — csak hadd árásszák el az új rend gyermekei a kollégium szobáit is, meg az egyetem padjait is. Nemhogy fájdalom, inkább diadalt éreztünk: a jövő a tömegek, tehát a tömegek oktatásáé is. Nem a kevesek kiemelkedéséé, hanem a sokaság együttthaladásáé. Alig tudsz valamit? Nem baj, valamit majd csak tudni fogsz. Éljen az egyenlőség, éljen az esélyegyenlőség is!

Azt szokták mondani, ha valami megtörtént, tudománytalan dolog megkérdézni: történhetett volna-e másként. Én tehát nem tagadom, hogy abban a mozdulatban, amely elsöpörte az elitképzést volt jogosult pátoz. Abban a mozdulatban is, amely a „munkásarisztokrácia” elleni harc jelszavával egyenlősítette a béreket. De azt most már mindenki tudja, sőt mondja is, hogy annak az egykori egyenlősítésnek a terheit nyögjük maig. A sajtó tele van az alap-, közép- és felsőoktatás általános színvonalcsökkenéséről szóló panaszokkal. A nagy tanáregyenlőség és a tehetségkiválasztási módszerek számonkérésével. És méginkább tele van a béregyenlőségi eleni panaszokkal. A jó szakmunkás valamikori megbecsültsége iránti nosztalgiaikkal. A mesterségek művészeinek és az érdekműködés kialakítandó bérfizetési módszereknek az számonkérésével. Legfőbb vizsataink egyike, már hosszú idő óta, a differenciálás, amin azt értjük magyarul: különböztessük meg végre különös gondossággal a jó tanulót a rossz tanulótól, és bérrel-megbecsüléssel a jó munkást a rossz munkástól

Hogy ez a követelés miként függ össze a gazdaság, a társadalom és a szellemi élet napirendben lévő reformjával, netán azzal, amit az extenzív (a külsőleg) módszerekről az intenzív (a belsőleg) módszerekre való áttérés szükségének neveznek, vagy azzal, amit a tudományos-technikai forradalom kihívásként emlegetnek — röstellném bizonygatni.

Arról van-e szó tehát, hogy egy vargabetű után vissza kell térnünk az oktatásbeli elitképzéshez meg a gazdaság- és társadalombeli elitkialakításhoz? Vagy patetikusan szólva: ezt tűzte ki most célunkul a történelem? Én magam nem félnék az elit szótól sem, de ha valami arisztokratikus, nem demokratikus jelentésárnyalat tapad hozzá, rendben van, ne használjuk.

Abban az igyekezetben azonban, amely többször ellődített már bennünket a holtpontról, s amelynek nagyobb lendületét külső és belső tényezők egyaránt sürgetik most, új viszonyokat kell teremtenünk. Nem mondom újat, mégis mondom:

— Vissza kell állítanunk a nagy tanáregyenlőségek rangját.

— Legyen tekintélyük, hírük-nevük a kitűnő és még kitűnőbb iskoláknak.

— Változzék meg a mai diák-értékrend; ne tekintessék strébernek, aki azért jár iskolába, hogy tanulva okosodjék.

— Kapjon ötszörös ellenértéket a jó munka, szűnjön meg a bér és fizetés „jelenléti díj”-jellege, a fizetési listák számoszlopai ne fedjék el a lelkiismeretesség, a hozzáértés és a hanyagság, a kontárság különbségeit!

— És legyen végre fő mércéje a vezető kiválasztásnak is a rátermettség!

Sorolnám tovább, de röstellkedve megállók: átcsumtam a régi, rossz vezércikkek üresen parancsoló modorába. „Álljon vissza ez”, „legyen az”, „változzék meg amaz”. És a feltételek? Hiszen ha nincs pénz, hogyan legyen jó a munka? Ha viszont nem jó a munka, hogyan legyen pénz? Ezt hívják ördögi körnek, és már régen nem hisszük, hogy parancsoló ráolvasással ördögöt lehetne üzni. Valamivel mégis lehet, hiszen akadnak azért, akiknek sikerült. Nem hívják elitnek őket, de vannak kitűnő tanárok, jó iskolák, szorgalmas diákok, aranykezü munkások és rátermett vezetők. Hogyan csinálják? Az a gyanúm: ahányan vannak, annyiféleképpen. Csak egy dologban lehetnek azonosak: a feltételeket nem elfogadták, hanem újjáteremtették. Saját, cselekvő szándékaikhoz igazították. Virtus is van a világon. Megmutatni: ime, ezt tudom. Száz Imre könyvének Eötvös-kollégistáit az hajtotta: még átdorbézolt éjszaka után is be a hajnali könyvtárba, egyetlen olyan nap se maradjon ki, amikor olvasottabb lehetek, mint tegnap voltam.

És ha sokan nekigyürköznek, „fent” is meg „lent” is, hogy a feltételeket szándékaikhoz igazítsák? Nos, ezt hívják reformnak most. Sőt: radikális reformnak.

FARAGÓ VILMOS

POLNER ZOLTÁN

Fekete ikonok

*Benzin és gázolaj párolgású városok
lovaid fekete ikonja
átragyog a motorok fordulatszámán
s feszülő testük halálíg hordja*

*határtalan egek krétakori nyugalmát.
Ideges utcákon küszködnek
a száguldás bűvöletében, de őrzik
szemükben az akác fűtű földet.*

*S midőn hirtelen föllázadnak a sikolto
fékek jáját szívünkbe marják,
ránk robbantják a tigrisszemű forgalmat
s életünk egy túlfeszített napját.*

*Mi egyetlen mozdulattal mentjük meg őket.
Vas reccsen, zöld olaj szívárogo.
Állnak sértetlenül és élük tovább a
velünk megjárt növényi világot.*

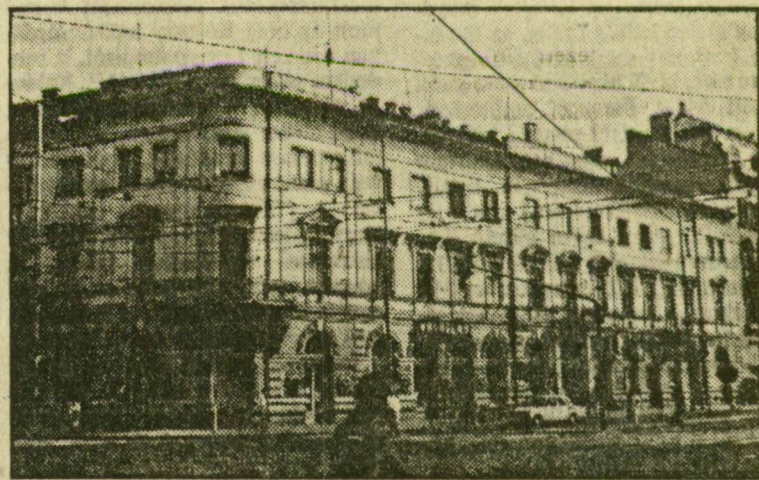
BELÁNYI GYÖRGY

A papír elégiája

*éjszaka, hogyha se álmod nincs, se aludni-türelmed,
kel föl, s ird e papírt még tele: s félj, ha elér
hozzád még a szó, hidd: élni se kellene már, hogy
meghalj. nézd a kést, hogy közelit hasadon,
s gondold el, hogy nem vagy, hisz a helyre tolakszik
így is mind, aki fél, hogy a szavad hatalom.
tud, már a léted örök, árva hazája ez, végleg
ez a papír. költő, még bizakodj te azért:
lesz állásod, és lesz munkahelyed, fizetésed.
eljő majd az idő, s nem fenyegednek a kért
köleszőnők, állva maradsz majd végre a lábodon. így lesz,
így szereted is majd újra szeretnek, a kő-
bor férjekhez most nagyon is hűségesek ők. ne
álmoldj barnahajú, és ne te szőke, kevély
szépekről, csak örülj, hogy könnyű, hazug kezeik he-
lyett legalább hűvös penge feszül hasadon.
s egyre csak élsz. sétálj ki az erdő hajnali, bíbor
fái közé, s dőlj le, dőlj a fűvekre: szabad
vagy, és mind az egész, nagy ég a tiéd. kezeidre
hajlik a lomb, míg a vér kifeszült madarán
verdes sápadt csuklód. s térj meg, vissza a ház zöld
árnyai várnak —, tán szürke beton maga az
árnyék is, hogy a nap sárga paneljei közt ne
mozdulj. de hidd, csak elmúlik ez. örömk
vesznek majd körül akkor, meg a régi barátok
újra, akik most nem, tudni se, szólni se a-
karnak rólad. hallgass hát te is, a cigaretták
kéklő füstje sodor éjszaka tégedet el,
messze el innen. hallgass, és csak igyad a teát, bort
vagy a sört, mindegy. gond ne legyen remegőn
arra, miből lesz holnap enni kenyér, parizer s tej.
csak ird ezt a papírt még tele, s szótalan add
meg magadat a csöndnek: nem vagy már te se más, csak
árva papír, ahol itt írva ma semmi se áll —*

Szeged műemlékei

41. A KIRSCHNER-HÁZ

A Lenin körút 39. számú épület „Műemlék, Kirschner ház néven ismert, eklektikus stílusban épült 1883-ban.”

A kétemeletes sarokház földszintjén ives záródású üzletsor. Emeleti ablakainak emberarcos díszítményű, egyenes záródású párkányait a kiemelt helyeken timpanonos záródásúak váltják fel. Négy erkélyéből az egyik a lekerekített házsarkot követi. Öblösödő, nyugtalan rajzú korlátai kovácsoltvasból valók. A hatvanas években szegényes párkány és az attikafalak visszaépítésével, emeletet kapott. Földszintje változatos kvaderezsű, főhomlokzatán fa kapuval. Nyúlánk kapualjából szerény lép-

csőház vezet a kökonzolos, L-alakú függőfolyosóra.

A nagyméretű, egyemeletes lakóház építésére 1882 augusztusában adtak engedélyt Kirschner Izsáknak, amennyiben a telkén levő valamennyi ideiglenes épületét lebontja. Az épülő ház, Letzterék ez évben 1883-ban felvett fényképein is látható. Májusban pótlólag engedélyezték a sarki attikán „óra felépítmény” létesítését. (Az órát magába foglaló kagylós építményt Keglovich 1890 körül készített felvételéről ismerjük.) 1883 novemberében adták ki a házra a lakhatási engedélyt.

Az épület 1911-től a „Bruckner Testvérek” vaskezeskedő cég tulajdona volt.